

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัด นครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบข่ายในการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ระดับของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บทและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตร

นโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร ได้มีนักการศึกษาให้นิยามของหลักสูตรไว้ดังนี้
สมิธ, สแตนเลย์และชอร์ส (Smith, Stanley and Shores, 1950 : 4) กล่าวถึง
ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร หมายถึง ลำดับขั้นของประสบการณ์ที่โรงเรียนกำหนด
ขึ้น เพื่อจะให้ความรู้แก่ผู้เรียน โดยกระบวนการคิดและการปฏิบัติ”

เซย์เลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 17) ให้นิยามของหลักสูตร
ไว้ว่า “หลักสูตร หมายถึง การจัดเตรียมมวลประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผล
ตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ และจุดมุ่งหมายเฉพาะของโรงเรียน”

กู๊ด (Good, 1973 : 157) กล่าวว่า “หลักสูตร หมายถึง กลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างเป็น
ระบบ หรือลำดับรายวิชาสำหรับจบการศึกษา หรือรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาต่าง ๆ”

ทรัมป์และมิลเลอร์ (Trump and Miller, 1968 : 11-12) กล่าวว่า “หลักสูตร
หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่มีการเตรียมและจัดให้แก่เด็ก โดยโรงเรียนและ
ระบบโรงเรียน”

ครุก (Krug, 1957 : 3) กล่าวว่า “หลักสูตร หมายถึง สื่อกลางของการเรียนการสอน
ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้โอกาสแก่นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่ผลผลิตทางการ
เรียนที่พึงปรารถนา”

ถิญโญ สาร (2519 : 260) กล่าวว่า “หลักสูตร หมายถึง บรรดาประสบการณ์หรือ
ความพยายามทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่
โรงเรียนปรารถนา”

ธีรยุทธ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (2526 : 203) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า
“หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นไปในทาง
ที่พึงประสงค์”

สมิตร ภูพานกร (2523 : 3) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร หมายถึง
โครงการให้การศึกษเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับ
ความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้”

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 40-41) กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมายสามารถสรุป
ได้ 3 ประการคือ 1) หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการ ที่นำไปใช้ในการจัดการเรียน

การสอน 2) หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษาโดยมีปัจจัยนำเข้า (input) ได้แก่ ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (process) ได้แก่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลผลิต (output) ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น และ 3) หลักสูตรเป็นแผนการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นไปตาม เป้าหมายที่ต้องการ

สวัสดิ์ จงกล (2529 : 26) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนด ซึ่งระบุจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร เนื้อหาสาระ และเกณฑ์การใช้หลักสูตร เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะ ทักษะ และทักษะที่สอดคล้องกับจุด มุ่งหมายของการศึกษา

ความหมายของหลักสูตรตามที่นักการศึกษาได้กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งปวงทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อ พัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับจุด มุ่งหมายทางการศึกษา และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นแบบแผนของการจัดการศึกษาให้บรรลุตามที่ได้กำหนดไว้ และเป็นสิ่ง กำหนดทิศทางของการศึกษาในการที่จะให้ความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การเสริมทักษะ การปลูกฝังเจตคติ ค่านิยมและการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนใน ด้านต่าง ๆ (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527 : 7-8) นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 38-39) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำ ไปสู่เป้าหมายของการศึกษา ความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตรจะทำให้การจัดการศึกษาดำเนินไป ด้วยดี ทั้งตัวผู้เรียนและช่วยให้ครูได้มีทิศทางและสิ่งกำหนดในการสอน ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

- 1) งานด้านหลักสูตรจะทำให้การจัดการศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้
- 2) งานด้านหลักสูตรจะทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตาม เป้าหมาย
- 3) หลักสูตรเปรียบเสมือนแบบแปลนของการจัดการเรียนการสอน ในการกำหนด วัตถุประสงค์ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ วิธีการสอน การวัดและประเมินผล หลักสูตรจึงเป็นแผน ยุทธศาสตร์ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาตามที่สังคมต้องการ

ดังนั้น สรุปว่าหลักสูตรจึงมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นสิ่งกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษาและเป็นเครื่องชี้แนะแนวทางให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ดำเนินการบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา เพราะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดการศึกษา ตลอดจนวิธีการฝึกอบรมให้ผู้เรียนได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ การจัดการศึกษาที่ดีควรจะตอบสนองความต้องการของผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถในการนำสิ่งที่เรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ ดังนั้นหลักสูตรจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงหรือพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของบุคคลตามสภาพสังคมแต่ละท้องถิ่นอยู่เสมอ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

สจ๊วต อูทรานันท์ (2532 : 31) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะ คือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

สวตส์ จงกล (2529 : 3) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นกระบวนการนำข้อกำหนดของหลักสูตรไปทำรายละเอียดในด้านเอกสารและกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาระดับต่าง ๆ และผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษาในสถานศึกษาดำเนินการ ได้แก่ การจัดทำรายละเอียดที่เป็นคู่มือหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู กำหนดการสอน ฯลฯ ให้เป็นเอกสารประกอบหลักสูตร

กู๊ด (Good , 1973 : 157) ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ความหมาย คือ การปรับปรุงหลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง ระบบการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัตถุประสงค์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล โดยจัดให้มีการปรับปรุงหลักสูตรทั้งระบบติดต่อกันไปหรือปรับปรุงโปรแกรมการศึกษาให้เหมาะสม

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การดัดแปลงให้แตกต่างออกไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นมาใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงแบบของหลักสูตร

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 7) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นฐานเลย

ตามความหมายนี้ การพัฒนาหลักสูตรจึงมี 2 ลักษณะ คือ

- 1) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ
  - 2) การสร้างหรือจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยมิได้อาศัยหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานเลย
- เช่น การสร้างหลักสูตรตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

จากความคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรหมายถึง กระบวนการปรับปรุง หรือจัดทำหลักสูตร เสริมหลักสูตร แม่บท ที่มีอยู่แล้วให้มีความเหมาะสมกับโรงเรียน โดยการจัดทำรายละเอียดในแผนการสอน คู่มือครู จุดมุ่งหมายของการสอน วัตถุประสงค์หลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน จากสาระสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยนำมาเป็นประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๆ หลายขั้นตอน ซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้หลายทัศนะ เช่น ไทเลอร์ (Tyler , 1950 : 1) ได้เสนอรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรแบบดังเป็นคำถามไว้ 4 ข้อ ดังนี้

- 1) มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องให้เด็กได้รับ
- 2) มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่สามารถสนองความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดขึ้น

3) จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

4) จะพิจารณาได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้น ได้บรรลุแล้ว

จากคำถามนี้สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องดำเนินการดังนี้

- 1) กำหนดวัตถุประสงค์
- 2) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
- 3) คัดเลือกวิธีจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 4) กำหนดวิธีการวัดและประเมินผล

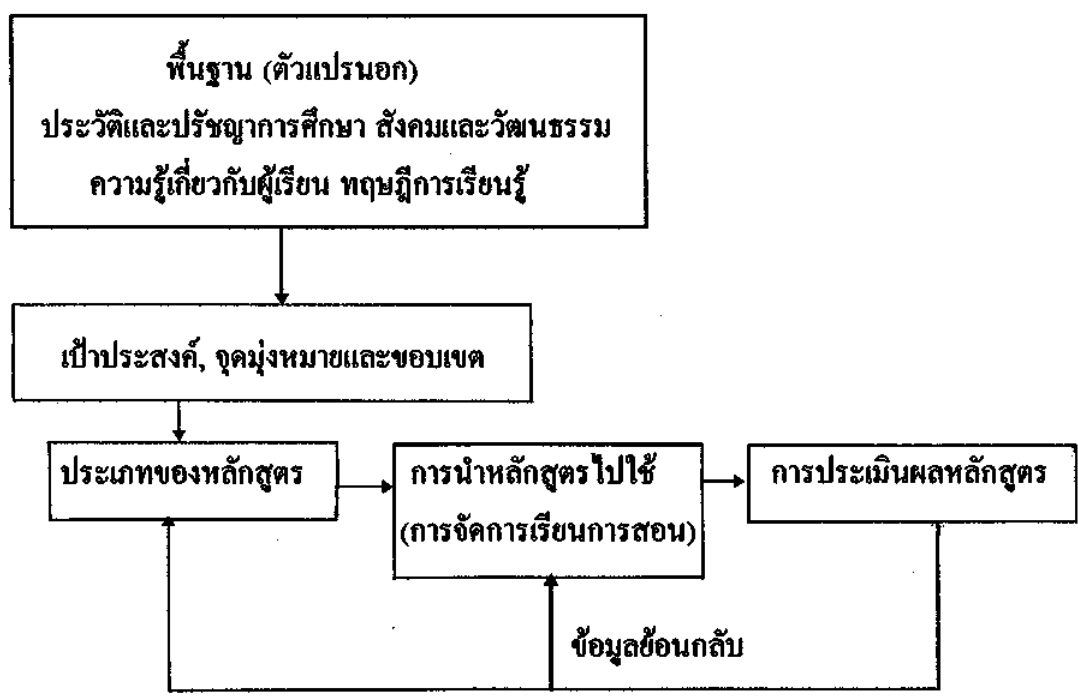
ทาบ (Taba, 1962 : 12) กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรมี 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) สำรวจสภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
- 2) กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 3) คัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคมโดยพยายามคัดเลือกมาให้เรียนเฉพาะที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้
- 4) จัดลำดับเนื้อหาสาระ
- 5) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
- 6) จัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 7) กำหนดวิธีการประเมินผลและแนวทางปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ในทำนองเดียวกันนี้เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 27)

ได้กล่าวถึงกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์

ที่มา : Saylor and Alexander, (1974 : 27)

จากภาพประกอบ 1 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 27) จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ทางประวัติ และปรัชญาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียน และทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งเป็นตัวแปรภายนอก มากำหนดเป้าประสงค์ จุดมุ่งหมาย และขอบเขตของหลักสูตร การกำหนด ประเภทของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดประสบการณ์ การเรียนการสอนและการ ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะเป็นข้อมูลย้อนกลับของ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นกระบวนการของ นักการศึกษาต่างประเทศ ที่ได้คิดค้นแนวทางเพื่อพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยคำนึงถึงสภาพความแตกต่างของแต่ละสังคม ความต้องการของคนในสังคมก็แตกต่างกันไป ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวนักการศึกษาไทยจึงถือเป็นกิจสำคัญ ในการที่จะพัฒนาหลักสูตร และได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็น ของประเทศไทย ไว้หลายรูปแบบดังต่อไปนี้

สมิตร คุณานุกร (2523 : 5-8) กล่าวถึง กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 5 ประการ ดังนี้คือ

- 1) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- 2) การเลือก การจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
- 3) การนำหลักสูตรไปใช้
- 4) การประเมินผลหลักสูตร
- 5) การปรับปรุงหลักสูตร

รัชชชัย ชัยจิระฉายากุล (2529 : 140) กล่าวว่า ในการพัฒนาหลักสูตรควรดำเนินการ ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- 2) กำหนดเนื้อหาของหลักสูตร
- 3) นำหลักสูตรไปใช้
- 4) ประเมินผลหลักสูตร
- 5) ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ในทำนองเดียวกันนี้ รำรง บัวศรี (2531 : 129) และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2537 : 25-29) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร ในความหมายของการจัดทำหลักสูตรแม่บท มีขั้นตอน ดังนี้

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- 2) กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- 3) กำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
- 4) กำหนดจุดประสงค์ของวิชา
- 5) คัดเลือกเนื้อหาวิชา
- 6) จัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
- 7) กำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
- 8) กำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
- 9) กำหนดการประเมินผลการเรียนรู้

ระวีวรรณ ศรีศรีครัน (2526 : 235-236) กล่าวถึงงานในด้านการพัฒนาปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนั้นย่อมจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและต่อเนื่องกัน คือ

- 1) การศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์ของปัจจุบัน
- 2) การกำหนดจุดประสงค์หรือจุดหมาย
- 3) การวางแผนงานหรือกำหนดทิศทางเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้
- 4) การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์
- 5) การประเมินผล

สังค์ อุทรานันท์ (2532 : 38-43) ได้จัดลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้
 ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ และเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา ความต้องการของสังคมและผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดหลักสูตร ให้สนองความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่กระทำหลังจากได้วิเคราะห์ และได้ทราบถึงสภาพปัญหา ตลอดจนความต้องการต่าง ๆ การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นเป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 3 การคัดเลือก จัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะนำมาจัดไว้ในหลักสูตร จะต้องผ่านการพิจารณากลั่นกรองความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล ขั้นนี้มุ่งที่จะหาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อใช้ในการวัดและประเมินผลว่าจะวัดและประเมินผลอะไรบ้างที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือจุดหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 5 การนำหลักสูตร ไปใช้ เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอน ในโรงเรียน ที่อาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ เช่น การเตรียมบุคลากร การจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตร การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 6 การประเมินผลการใช้หลักสูตร เพื่อต้องการที่จะทราบว่า ผลผลิตที่ได้จาก หลักสูตรนั้นเป็นไปตามเจตนารมณ์ หรือจุดมุ่งหมายของสังคมและผู้เรียนเพียงใด และเป็น แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ขั้นที่ 7 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ที่ใช้เพื่อให้มีความเหมาะสมหรือสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสังคมมากขึ้น

จากแนวความคิดในการพัฒนาหลักสูตรและแนวความคิดในการกำหนดขั้นตอนหรือ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรมีกระบวนการ ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา
- 3) การคัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหาารวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ
- 4) การกำหนดวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนการสอน
- 5) การจัดการเรียนการสอน
- 6) การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างชัดเจนของอาจารย์ โรงเรียนมัธยมศึกษา มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ จากสาระสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นประเด็น ข้อคำถามในการวิจัยนี้

8. ระดับของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ จนถึงระดับห้องเรียน ซึ่งมีนักการศึกษา กล่าวไว้ดังนี้

เซย์เลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 52-57) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้น ควรจะมีตั้งแต่ระดับชาติจนกระทั่งถึงระดับ โรงเรียน กล่าวคือ

- 1) การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ โดยการยึดถือแนวทางการพัฒนาในระดับชาติ โครงการต่าง ๆ ระบบการศึกษาและสิ่งที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตร

2) การพัฒนาหลักสูตรระดับมตรัฐ หลักสูตรของแต่ละมตรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพและความต้องการในการพัฒนาของแต่ละมตรัฐ หลักสูตรที่จัดทำขึ้นมาในระดับนี้ จะเป็นแนวทางให้โรงเรียนนำไปพัฒนาให้เหมาะสม ผู้จัดทำหลักสูตรได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร และคณะกรรมการที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ

3) การพัฒนาหลักสูตรในระดับกลุ่มโรงเรียน เป็นการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งผู้ทำหน้าที่พัฒนาได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร และกรรมการที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ

4) หลักสูตรระดับโรงเรียน จัดทำโดยแผนกวิชาต่าง ๆ และคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน

5) หลักสูตรของคณะครูจัดทำในแต่ละระดับชั้นและแต่ละแผนกวิชา

6) หลักสูตรของครูแต่ละคน จัดทำโดยครู ผู้ปกครองและนักเรียน

ในทำนองเดียวกันนี้สมิธร ภูมานุกร (2523 : 180) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นไม่ควรจำกัดขอบเขตไว้เฉพาะในระดับกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ควรจะทำให้กระจายไปในระดับต่าง ๆ 4 ระดับดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติ เอกสารหลักสูตรในระดับนี้ ได้แก่ ตัวหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และคู่มือครูซึ่งจะช่วยให้ความกระจ่างแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้

2) การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ท้องถิ่นในที่นี้ หมายถึง เขตการศึกษา มีหน้าที่ขยายและปรับหลักสูตรระดับชาติในลักษณะการจัดทำประมวลการสอน ซึ่งจะช่วยให้หลักสูตรระดับชาติมีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในเขตการศึกษานั้น ๆ

3) การพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน ในระดับนี้จะขยายและปรับประมวลการสอนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ละเอียดยิ่งขึ้น จนกระทั่งสามารถแยกแยะรายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่จะสอนออกมาเป็นกำหนดเวลาได้ เอกสารหลักสูตรในระดับนี้ได้แก่ โครงการสอน คู่มือครู หรือคู่มือการสอน

4) การพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นเรียน ในระดับนี้จะเป็นการตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนซึ่งครูผู้สอนจะจัดทำเป็นบันทึกการสอน

นอกจากนี้ระวีวรรณ ศรีศรีวัฒน์ (2532 : 235) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ คือ หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรระดับชาติ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะกว้าง และมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนในชาติมีความรู้ความสามารถตรงตามปรัชญา แนวคิด และสภาพสังคมส่วนรวม หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นการพิจารณาเลือกและปรับหลักสูตรที่เป็นสาระสำคัญให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และจัดทำเป็นโครงการเรียน

การสอน ส่วนหลักสูตรระดับโรงเรียน เป็นการกำหนดหลักสูตรแม่บทและหลักสูตรท้องถิ่นมาพิจารณาเลือกและปรับส่วนที่เป็นสาระสำคัญให้สอดคล้องกับสภาพของโรงเรียนในรูปของแผนการสอน

การพัฒนาหลักสูตรตามความเห็นของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่ามี 4 ระดับ ดังนี้

- 1) ระดับชาติ ซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง มีลักษณะกว้าง ๆ เพื่อให้ระดับท้องถิ่นนำไปขยายและปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม
- 2) ระดับท้องถิ่น หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรระดับเขตการศึกษา ในการนำหลักสูตรระดับชาติมาปรับ หรือขยายให้มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในเขตการศึกษานั้น ๆ
- 3) ระดับโรงเรียน ในระดับนี้เป็นการนำเอาหลักสูตรระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่นมาปรับให้สอดคล้องกับสภาพโรงเรียน โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนศักยภาพของโรงเรียนในการดำเนินการ
- 4) ระดับห้องเรียน เป็นการจัดทำหลักสูตรให้ละเอียดยิ่งขึ้น จนสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมาย

วิชัช ราษฎร์ศิริ (2522 : 28) ได้กล่าวถึง หน้าที่ของเขตการศึกษา จังหวัด และโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นไว้ ดังนี้

- 1) เขตการศึกษา นอกจากจะมีหน้าที่ในการนิเทศงานด้านการศึกษาแล้ว หน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยมีหน้าที่ปรับปรุงเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ จากส่วนกลางให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น รวมทั้งจัดทำเอกสารหลักสูตรบางอย่างเพิ่มขึ้นมาตามความต้องการและความเหมาะสมกับท้องถิ่น โดยสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติ เอกสารต่าง ๆ ที่เขตการศึกษาต้องปรับปรุงหรือจัดทำขึ้นเพิ่มเติม ได้แก่ ประมวลการสอน แผนการสอน แบบฝึกหัด ที่เป็นพื้นฐานของท้องถิ่น
- 2) จังหวัด หน่วยงานนิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หรือสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด ทำโครงการสอนของแต่ละจังหวัด รวมทั้งอาจจัดทำคู่มือครู สื่อการเรียนบางอย่าง นิเทศการใช้หลักสูตร ติดตามประเมินผลเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
- 3) โรงเรียน มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาหลักสูตรเพราะโรงเรียนเป็นสถานที่นำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผลแก่ผู้เรียนโดยตรง การพัฒนาหลักสูตรเริ่มจากการจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และเปิดวิชาให้นักเรียนได้เลือกตามความสนใจ ความถนัด การจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร เกิดผลดีมีประสิทธิภาพในด้านการสอนและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด

จากเอกสารเกี่ยวกับระดับของการพัฒนาหลักสูตร เป็นข้อมูลที่ทำให้ทราบว่า การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น จำเป็นที่จะต้องศึกษาหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับโรงเรียน และระดับห้องเรียนที่สอดคล้องกัน และทราบถึงบทบาทสำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งผู้วิจัยนำประเด็นดังกล่าว มากำหนดเป็นประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2533 : 27) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง ส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการ เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นดำเนินการจัดทำตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร โดยให้หน่วยงานระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมเจ้าสังกัด และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นของตน เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถพัฒนาชีวิต พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระบางอย่างให้สัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

ภูมิตร ภูพานุกร (2523 : 183) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง การขยายและปรับหลักสูตรระดับชาติ โดยการนำเอาทั้งจุดมุ่งหมายและเนื้อหาขยายความจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นพอที่ครูนำไปใช้สอนได้ เป็นการนำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม ภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

รัตนะ บัวสนธ์ (2536 : 158) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึงการนำข้อมูลประสบการณ์ความรู้ใด ๆ ก็ตาม ที่หน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นร่วมกันจัดทำขึ้นเป็นเอกสารหลักสูตร เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำเอาหลักสูตรแม่บทในระดับชาติมาปรับ โดยการจัดทำรายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน และเอกสารความรู้ต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งอาจจัดทำโดยโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด หรือเขตการศึกษาก็ได้

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้อง อำนวยประโยชน์ต่อนักเรียน ได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

(กรมวิชาการ, 2533 : 30-31) ซึ่งโดยสรุปแล้วควรมีจุดเน้นสำคัญ 3 ประการ คือ

1) เนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่จะกำหนดให้นักเรียนรู้ควรละเอียด และมากพอที่จะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหา และพัฒนาความเป็นอยู่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมของคนและท้องถิ่นให้ดีขึ้น ทั้งนี้ช่วยให้มีความรักท้องถิ่น ไม่คิดอพยพไปจากท้องถิ่นของตน

2) กระบวนการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น เพื่อให้มีประสบการณ์ตรงได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริง และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

3) กระบวนการเรียนการสอน มุ่งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยอย่างใกล้ชิด เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์และกิจกรรมของโครงการตาม แผนพัฒนาท้องถิ่น

จากแนวความคิดเกี่ยวกับจุดเน้นสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ซึ่งอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา ควรมีความรู้ความเข้าใจจุดเน้นดังกล่าวอย่างชัดเจน ผู้วิจัย นำสาระสำคัญมาใช้ในการกำหนดเป็นประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

2. ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สุมิตร คุณานุกร (2523 : 192-196) ได้เสนอแนะขั้นตอน และวิธีการดำเนินการ สำหรับนำไปใช้ในการจัดทำประมวลการสอน หรือแผนการสอน ดังนี้

1) จัดตั้งคณะกรรมการ โดยยึดหลักว่า ควรจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ และประสบการณ์หลาย ๆ ด้าน เป็นกรรมการและควรจะให้ครูร่วมเป็นกรรมการด้วย

2) จัดตั้งอนุกรรมการจัดทำประมวลการสอน

3) ศึกษาและหาข้อมูล ศึกษาและหาข้อมูล คณะกรรมการควรดำเนินงานหาข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

3.1) ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลระดับชาติ เช่น แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น

3.2) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา

3.3) ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวลการสอนที่ได้จัดทำขึ้นมาแล้ว

ในอดีต

3.4) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละเขตการศึกษา

ศึกษา

4) กำหนดข้อตกลงเบื้องต้น คณะกรรมการควรตกลงกันเกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องแบบของประมวลการสอนและเวลาในการดำเนินงาน

5) ประชุมเพื่อดำเนินงาน

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 310) และพัชนี บุรพันธ์ (2528 : 19) ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงาน ในขั้นนี้ควรจะต้องเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน คณะทำงานควรมีประมาณ 5-7 คน และควรจะต้องประกอบด้วยผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพของข้อมูลพื้นฐาน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของสังคมซึ่งอาจจะเก็บข้อมูลด้วยการวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมสัมมนา หรือวิธีการอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการประมวลสภาพปัญหา ข้อเท็จจริง ให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับหลักสูตรแม่บท หรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาเสริม

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาที่มีอยู่ในหลักสูตรแม่บท ที่เห็นว่ามีมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น และหากว่ายังมีสิ่งใดที่ไม่ครอบคลุมสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นก็ดำเนินการสร้างรายวิชาขึ้นมาเพิ่มเติมใหม่

สำหรับรายวิชาที่สร้างขึ้นใหม่นี้ อาจจะระบุจุดมุ่งหมาย โครงสร้างของเนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และมาตรการในการวัดและประเมินผลให้ชัดเจน

ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตรตามที่ได้ปรับขยายไว้แล้ว ซึ่งในขั้นนี้ควรจะต้องให้ความสำคัญกับการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างรัดกุมด้วย

ขั้นที่ 6 การประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่มีความสำคัญ เพราะจะช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความเหมาะสม หรือไม่อย่างไร ซึ่งข้อมูลนี้จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรในลำดับต่อไป

ขั้นที่ 7 การปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตร เป็นขั้นการตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรที่ใช้มาแล้วว่า สมควรที่จะได้มีการปรับปรุงแก้ไขตรงจุดไหน จึงจะทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสม และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาในสังคมส่วนรวม และสังคมของท้องถิ่นได้มากที่สุด

บรรลือ พฤษะวัน (2521 : 125) มีความเห็นว่า หลักสูตรแม่บทกับหลักสูตรท้องถิ่น ควรจะมีความสัมพันธ์กัน ตั้งแต่การนำหลักสูตรแม่บทมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น จนถึงการนำไปปฏิบัติ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตรแม่บทโดยการพิจารณาจุดประสงค์ หลักการและเนื้อหา
- 2) ศึกษาแผนการสอนแม่บท
- 3) ศึกษาสื่อการเรียนแม่บท
- 4) จัดทำแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยปรับปรุงแนวการสอนแม่บท ซึ่งอาศัยข้อมูลของท้องถิ่นเป็นหลัก ในขั้นนี้ควรสร้างบทเรียนและแผนการสอนของท้องถิ่นให้เหมาะสม

5) ปฏิบัติการสอน ครูผู้สอนปฏิบัติการสอนตามแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

จากการที่การพัฒนาหลักสูตรในระดับเขตการศึกษา เป็นการดำเนินงานที่กว้างขวาง ครอบคลุมหลายจังหวัด จึงควรนำหลักสูตรของเขตศึกษามาปรับ เพิ่ม ลด ดัดแปลงให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของจังหวัด ซึ่งกลวิธีในการพัฒนาหลักสูตรระดับจังหวัดนี้ จึง เหมือนกับการพัฒนาหลักสูตรระดับเขตการศึกษา ซึ่ง ปรานี เปี่ยมกล้า (2537 : 27) ได้กำหนดวิธีการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ดังนี้

- 1) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
- 2) ศึกษารวบรวมข้อมูล ในเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการของเขตการศึกษาหรือของจังหวัด
- 3) ศึกษาหลักสูตรในเรื่อง หลักการ จุดหมาย จุดประสงค์ ของกลุ่มประสบการณ์ และเนื้อหาของแต่ละกลุ่มวิชา เพื่อพิจารณาลด เพิ่ม และขยาย เป็นหลักสูตรของท้องถิ่น
- 4) ศึกษาแผนการสอนที่นำมาจัดให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
- 5) ประชุมดำเนินการจัดทำแผนการสอน คู่มือครู
- 6) ดำเนินการทดลองและติดตามผลการสอน การใช้หลักสูตร
- 7) ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร
- 8) ขออนุมัติและประกาศใช้หลักสูตร
- 9) ดำเนินการอบรมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาสัมพันธ์เผยแพร่หลักสูตร

ในทำนองเดียวกันสวัสดิ์ จงกล (2527 : 17) ได้เสนอว่า การจัดทำหรือพัฒนารายละเอียดของหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น มีหลักการสำคัญว่าจะต้องพิจารณาสิ่งที่มีความสำคัญเป็นปัญหาหรือความต้องการของท้องถิ่น แต่หลักสูตรแม่บท

ไม่ได้กำหนดไว้หรือกำหนดไว้แต่ไม่เพียงพอ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นเหตุการณ์ สถานที่หรือบุคคลสำคัญเฉพาะของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือเทคโนโลยีพื้นบ้าน เรื่องเหล่านี้ท้องถิ่นจะพัฒนาจุดประสงค์เนื้อหาสาระการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

จากแนวความคิดของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีขั้นตอนหรือวิธีการดังนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตรแม่บทและสภาพปัจจุบันปัญหาของท้องถิ่น
- 2) พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรแม่บท กับสภาพของท้องถิ่น
- 3) กำหนดรายละเอียดในโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทที่สอดคล้องกับท้องถิ่น
- 4) กำหนดวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่จะทำหลักสูตรขึ้นเองเพื่อเสริมหลักสูตรแม่บท หรือจะทำการปรับจากหลักสูตรแม่บท
- 5) จัดทำแผนการสอนและคู่มือครู
- 6) ดำเนินการใช้หลักสูตร
- 7) ประเมินผลการใช้หลักสูตรและปรับปรุงแก้ไขตลอดจนการดำเนินการอบรมผู้ที่มี

ส่วนเกี่ยวข้องและประชาสัมพันธ์เผยแพร่หลักสูตร

จากขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นดังกล่าว ผู้วิจัยนำสาระสำคัญในบางประเด็นมากำหนดเป็นตัวแปรตามและประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

8. ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นักพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอนควรคำนึงถึงในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ สุกเมธี (2532 : 68) กล่าวไว้ดังนี้

- 1) ควรใช้ข้อมูลถูกต้องเชื่อถือได้ โดยอาศัยวิธีการสำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสมกับบุคคลและสภาพท้องถิ่น
- 2) กระบวนการทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรจะใช้วิธีการแบบประชาธิปไตย และใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ การวิเคราะห์ระบบ การสังเคราะห์ระบบ ที่เกี่ยวกับหลักสูตร
- 3) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ
- 4) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะประสบผลสำเร็จต้องพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอน และผู้บริหารโรงเรียนให้สำเร็จก่อน

5) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก่อนนำไปใช้ต้องวิเคราะห์ และทดลองใช้ก่อนเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้มีคุณภาพในการนำไปใช้จริง ถึงแม้ว่ามีการใช้จริงแล้วก็ตามจะต้องมีการวิจัย ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ

6) เอกสารหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับหลักสูตรในระดับท้องถิ่น

7) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและให้เหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อที่จะให้ผู้เรียนตอบสนองการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

8) ครูผู้สอน และผู้บริหาร โรงเรียน เป็นผู้สร้างและพัฒนาหลักสูตร ระดับหน่วยการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น หน้าที่เป็นงานของกรมวิชาการแต่ผู้เดียว เพราะถือว่าครูในท้องถิ่นเป็นผู้เข้าใจท้องถิ่นมากที่สุด

ในทำนองเดียวกัน ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร โรงเรียน กับบุคคลในโรงเรียน ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในการจัดการศึกษา ดังที่ คุนจิ (Khunji, 1991 : 729A) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของครู ในการพัฒนาหลักสูตรของประเทศขนาดเล็ก พบว่า ความสนิทสนมระหว่างผู้บริหารและครู มีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและโดยเฉพาะการปรับปรุงหลักสูตร ในระดับโรงเรียนสามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จด้วยดี

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น เป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้เกี่ยวข้องในการที่จะคำนึงถึงความร่วมมือจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะครูผู้สอน ผู้บริหาร ศึกษาพิเศษ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเข้าใจในสภาพปัญหาและสภาพความต้องการของท้องถิ่นเป็นอย่างดี นอกจากนี้ เนื้อหาสาระของหลักสูตรที่นำมาจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน จะต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง บนพื้นฐานของสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนการยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และอาชีพในท้องถิ่นของตน และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ผู้วิจัยได้นำมา กำหนดเป็นประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การศึกษามีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission) กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และการพัฒนาคนหรือผู้เรียน (Personnal -

Development) (Broom and Selznick, 1981 : 360-361) ให้มีศักยภาพและคุณสมบัติตามที่พึงปรารถนา และสิ่งที่จะนำและกำกับให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ ก็คือหลักสูตร โดยรัฐได้กำหนดเป็นหลักสูตรแม่บทเพื่อใช้ร่วมกันทั่วประเทศ แต่การใช้หลักสูตรแม่บทเพียงอย่างเดียว ไม่อาจสอดคล้องกับนโยบาย และสนองตอบต่อความต้องการของท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดความสอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น ในด้านวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น (รัตนะ บัวสนธ์, 2536 : 165-166)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดนโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน กำหนดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในทุกระดับมากขึ้น โดยการกระจายอำนาจทางการศึกษา ให้ชุมชนสามารถกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นภายใต้การกำหนดโครงสร้างและมาตรฐานทางคุณภาพของหน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นระบบ รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตร ตำรา และอุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนควบคู่กับการปลูกฝังให้เกิดความภาคภูมิใจและรักท้องถิ่นของตน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539 : 45)

ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ที่กำหนดนโยบายปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการภายในของสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดการศึกษาของชุมชน นอกจากนี้ส่งเสริมให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการศึกษา การแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยาการอื่น ๆ ให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของตน ให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน ให้สัมพันธ์สอดคล้องและเกื้อกูลกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยส่งเสริมให้องค์กรชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนา (สนอง เครือมาก, 2535 : 11 - 13)

ในทำนองเดียวกันแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กำหนดนโยบายสนับสนุนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับวิถีชีวิต การปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้โดยการปรับปรุงหลักสูตร

แบบเรียน วิธีสอน การเรียนรู้ให้สนองความต้องการของบุคคล ท้องถิ่นและประเทศชาติ
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 41)

จะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐบาลได้กำหนดไว้เด่นชัดในการจัดการศึกษา ให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เพื่อสนองความต้องการของประชาชนในทุกภูมิภาค เน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น

ในขณะที่ระวีวรรณ ศรีคร้ามครัน (2526 : 237- 240) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นไว้ว่า ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรนั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกันคือ

- 1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
- 2) แนวความคิดและผลงานวิจัยทางด้านจิตวิทยา
- 3) ความก้าวหน้าทางด้านวิชาการและบทบาทของสถาบันการศึกษา
- 4) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ซึ่งสอดคล้องกับสังค์ อุทรานันท์ (2532 : 295-297) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรว่า ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าไปมากจึงทำให้สภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมจะทำให้หลักสูตรที่มีอยู่เดิมเกิดความล้าหลัง ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ เป็นเหตุให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร โดยมีสาเหตุที่สำคัญดังนี้

- 1) การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง
- 2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ
- 3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
- 4) การเปลี่ยนแปลงทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

สุมิตร กุณานุกร (2523 : 222) และสวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2535 : 79) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรว่า เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ หลักสูตรที่ดีควรตอบสนองต่อสังคมและเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หลักสูตรจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง สอดคล้องกับปัญหา ความสามารถ ความถนัด ความสนใจของนักเรียน สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังในชีวิตและการประกอบอาชีพในท้องถิ่นของคนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่ง แก้วแดง (2533 : 15-16) ที่กล่าวว่า พื้นที่ที่มีวัฒนธรรมและลักษณะประชากรแตกต่างจาก

พื้นที่อื่น ควรเปิดโอกาสให้โรงเรียนจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อชีวิต ท้องถิ่น และชุมชนของตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ ในหลักการและแนวดำเนินการของหลักสูตร จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรได้ตามความเหมาะสม

จากความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาควรมีความตระหนักที่จะจัดการศึกษาให้สนองตอบต่อความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

แนวนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประการหนึ่ง ในสี่ประการ คือ การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้น ให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียน ได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และอาชีพของท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำความรู้และทักษะดังกล่าว ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง ๆ ในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่สุจินต์ วิสุทธิรานนท์ (2525 : 26) ที่กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่สำคัญก็คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่สำคัญ และจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อของผู้เรียน ฉะนั้นกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา อาจกล่าวได้ ดังนี้

1. การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บทและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ภารกิจสำคัญประการหนึ่งของครู ก็คือ การศึกษาหาความรู้ ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองของครู ในการที่จะเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน ให้มีประสิทธิภาพ ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ และสังคมอยู่ทุกขณะ การศึกษาหาความรู้ อยู่เสมอ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวนโยบายสำคัญประการหนึ่งของนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษา ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งการนำเอาหลักสูตรไปใช้

ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และฝึกทักษะให้กับผู้เรียน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเป็นอย่างดี ดังที่แรมสมร อยู่สถาพร (2533 : 9) กล่าวว่า ครูเปรียบเสมือนจักรกลที่สำคัญ ที่จะช่วยให้การพัฒนาหลักสูตร และการใช้หลักสูตรให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะจะต้องค้นหาความรู้ ทำความเข้าใจหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร วิธีสอน การวัดและประเมินผล มาใช้ในการปฏิบัติการสอนให้เกิดประโยชน์ ครูจึงมีความจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง และแนวดำเนินการ ในการใช้หลักสูตรแม่บทเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ทราบว่า หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาสาระให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างไร ตลอดจนคำอธิบายหลักสูตรได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในลักษณะใดบ้าง ครูผู้สอนจึงสามารถจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม

ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากการศึกษาศึกษาของศิริชัย อนันตผล (2535 : 180) อุสาห์ พาสกุล (2531 : 88) ปราณี เปี่ยมคล้าย (2537 : 151) และพัชนี บูรพันธ์ (2538 : 130) พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และให้ความสนใจต่อหลักสูตรน้อย จึงทำให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ การที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพนั้น ครูผู้สอน จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท และการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามการศึกษาค้นคว้า ของครูผู้สอน สามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่การอ่าน การค้นคว้า หรือศึกษาด้านวิชาชีพเกี่ยวข้องกับเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ การสังเกตการสอนของครูที่มีประสบการณ์การสอนดีเด่น การอบรมสัมมนา การประชุมปฏิบัติการ เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทักษะ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดให้การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บทและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มาใช้ในการตั้งวัตถุประสงค์ กำหนดขอบข่ายของตัวแปรตาม และสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัยนี้

2. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

เป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น คือ การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ใน

แต่ละท้องถิ่น โดยเน้นให้ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตที่พึงประสงค์ มีชีวิตที่เป็นสุข และมีคุณภาพชีวิต
 ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง การที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้นั้น โรงเรียนจะต้องมีข้อมูล
 เกี่ยวกับสภาพของท้องถิ่นและการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจะได้ทราบว่า การศึกษาที่ควรจะเป็นของ
 โรงเรียนนั้นเป็นอย่างไร ดังนั้น ครูผู้สอน จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร จึงควร
 ต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นซึ่ง กรมวิชา
 การ (2533 : 35) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า ควรมีการศึกษาสำรวจเก็บรวบรวม
 ข้อมูล ข้อสนเทศของท้องถิ่น ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ แผนพัฒนาท้องถิ่น
 สภาพการจัดการศึกษาในด้านบุคลากรทางการศึกษา ครูอาจารย์ สภาพปัญหาและความต้องการ
 ของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น

สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2535 : 79) กล่าวถึง บทบาทของสถานศึกษากับการพัฒนา
 เศรษฐกิจ และสังคมในชุมชนเพื่อให้สามารถมองเห็นแนวทางในการปรับระบบการจัดการศึกษา
 ในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น ประการหนึ่งว่า
 โรงเรียนควรมีการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์
 สร้างขึ้น สภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น สภาพโรงเรียน และแผนพัฒนาท้องถิ่น
 ในทำนองเดียวกันนี้ กรมวิชาการ (2539 : 35-36) ได้กล่าวถึงการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐาน
 เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นว่าจะต้องมีการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์
 ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยการคิดอย่างเป็นระบบ การมีโอกาสทำได้สำเร็จมากที่สุด
 การวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ จะต้องประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ๆ กล่าวคือ

1) การศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น

การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูผู้สอนมีความรู้ความ
 เข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่น ได้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานในด้านต่อไปนี้

1.1) การศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพของสังคมที่
 ท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งอยู่ว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด ผลที่ได้จากการศึกษาแนวโน้ม
 ของการพัฒนาช่วยทำให้โรงเรียนมองเห็นสู่ทางหรือแนวทางที่จะลงมือพัฒนามีเรื่องใดที่
 สอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งเรียกว่า จุดเด่น หรือโอกาส ขณะเดียวกันผล
 จากการศึกษาทำให้ท้องถิ่นได้ทราบข้อจำกัดหรือจุดด้อยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม
 อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา

1.2) ศึกษาความต้องการของท้องถิ่น เป็นการศึกษาหรือสำรวจความต้องการของ
 ผู้รับบริการในชุมชนที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ ซึ่งได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น ว่ามีความต้องการใน
 เรื่องใด อย่างไร มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษา

ตามขั้นตอนนี้นำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทางของการจัดการศึกษาให้สนองต่อความต้องการของท้องถิ่น

1.3) การศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาถึงสิ่งที่มีบทบาท มีอิทธิพล หรือมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้ต้องจัดการศึกษา หรือการเรียนการสอนให้สอดคล้องหรือเป็นไปตามสิ่งเหล่านี้กำหนด ซึ่งได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายทั้งระดับรัฐบาล กระทรวง กรมต้นสังกัด กลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน ปรัชญาการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ ด้านกายภาพที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษาทำให้โรงเรียนทราบถึงทิศทาง หรือแนวทางของการจัดการศึกษา และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนว่าควรมุ่งเน้นไปในทิศทางใด

1.4) ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบริหาร บุคลากร ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ว่ามีความพร้อมหรือไม่พร้อมในด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาตามขั้นตอนนี้จะทำให้โรงเรียนทราบถึงความพร้อม หรือ จุดเด่น จุดด้อย (กรมวิชาการ, 2536 : 23)

เมื่อได้ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแล้ว โรงเรียนจะต้องนำเอาผลที่ได้ทั้งหมดมากำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนาว่า ในอนาคต ต้องการจะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติอย่างไร จากนั้นโรงเรียนต้องวิเคราะห์ต่อไปว่า เป้าหมายดังกล่าวมีองค์ประกอบและแนวปฏิบัติอย่างไรบ้าง ที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้นั้น และจะต้องพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวปฏิบัติในการพัฒนาที่ ทำง่ายและเหมาะสมสอดคล้องกับเงื่อนไขหรือศักยภาพที่มีอยู่ และครั้นนี้อยู่เสมอว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการดำเนินงานที่ต้องการให้ผลซึ่งเกิดขึ้นนั้น สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงถือว่าเป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนามากกว่าที่จะเป็นการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า การศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น ครูผู้สอนควรมีการศึกษาข้อมูลในเรื่องต่อไปนี้

- 1.4.1) สภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียน ประชาชนในท้องถิ่น
- 1.4.2) วัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น
- 1.4.3) อาชีพและรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น
- 1.4.4) ทรัพยากรธรรมชาติ
- 1.4.5) ทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น
- 1.4.6) แผนการศึกษาหรือแผนพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งนโยบายในการจัดการ

1.4.7) ศักยภาพของโรงเรียนในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์
เป็นต้น

2) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น

หลังจากได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้น ครูผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นอย่างชัดเจนว่า ความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ควรดำเนินการก่อน หลัง อย่างไร วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัด ปัจจัยเกื้อหนุนความเป็นไปได้ที่จะพัฒนา วิเคราะห์ถึงสภาพของโรงเรียนว่ามีความพร้อมในด้านใด และไม่พร้อมในด้านใด ในทำนองเดียวกันนี้ สจ๊วต อุทราพันธ์ (2532 : 191-192) กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่ หรือการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว กระทำได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ

2.1) การศึกษาความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการสำหรับวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบแน่ชัดว่าปัญหาและความต้องการสิ่งใดเป็นปัญหาและความต้องการที่แท้จริง ซึ่งอาศัยการเก็บข้อมูลในขอบเขตกว้าง ๆ

2.2) การศึกษาปัญหาเฉพาะ ซึ่งมักจะใช้สำหรับการพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบัน เป็นส่วนใหญ่ จะเลือกศึกษาเฉพาะปัญหาที่เห็นว่ามีมีความสำคัญ เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ นำมาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร เช่น หลักสูตรที่ใช้ในท้องถิ่นหรือในโรงเรียน

จากการศึกษาวิจัยของพัชนี บุรพันธ์ (2538 : 110) และเพ็ญจันทร์ ธนาวิภาศ (2536 : 137-142) เกี่ยวกับปัญหาการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ครูผู้สอนยังประสบปัญหาการขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินงาน ข้อมูลไม่ครบถ้วน ไม่เป็นปัจจุบัน ไม่มีเวลาดำเนินการ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลพื้นฐาน และไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นเมื่อมีการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ครูผู้สอนจะต้องนำมาวิเคราะห์ด้วยความรอบคอบ แล้วมากำหนดเป็นความต้องการจำเป็น จัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะ และ พิจารณาว่า จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะใดบ้าง และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดให้การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นมาใช้ในการตั้งวัตถุประสงค์ กำหนดขอบข่ายของตัวแปรตาม สร้างกรอบแนวความคิดและกำหนดประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

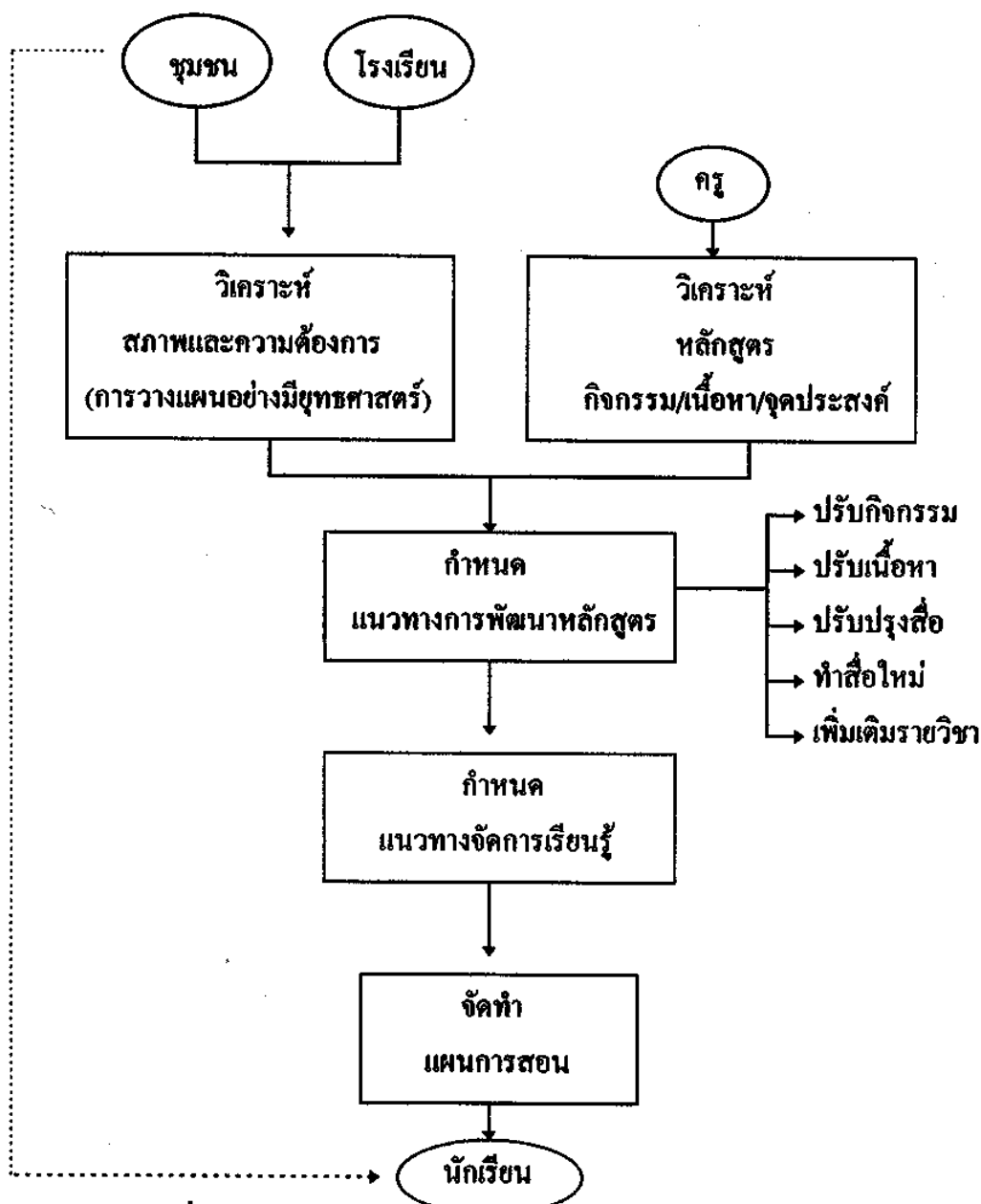

8. การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นระดับใด จะต้องมีการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา

เป้าหมายที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ จะต้องนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาคำเนินงานพัฒนาหลักสูตรต่อไป ซึ่งอาจสรุปดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับโรงเรียน

จากภาพประกอบ 3 จะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับโรงเรียน จำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมและสนับสนุนจากชุมชน ในการวิเคราะห์สภาพและความต้องการเพื่อการวางแผนพัฒนาหลักสูตร โดยนำมาวิเคราะห์ เพื่อที่จะนำมาสร้างกิจกรรม เนื้อหา จุดประสงค์ และกำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรใน 5 ลักษณะ กล่าวคือ การปรับกิจกรรม การปรับเนื้อหา การปรับปรุงสื่อ การทำสื่อใหม่ และการเพิ่มเติมรายวิชา เพื่อกำหนดเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ จัดทำแผนการสอน และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ักเรียน ซึ่งอาจกล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

3.1 การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นเป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิธีหนึ่ง เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพและความเป็นไปได้ของการปรับหลักสูตร ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้จะไม่ทำให้จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียน ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป

ขั้นตอนการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม มีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์ผลที่ได้จากการสำรวจเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
- 2) ศึกษาหลักสูตรแม่บท แล้วกำหนดโครงสร้างเนื้อหาที่จะสอน
- 3) จัดทำแผนการสอนโดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

หลังจากผู้สอนได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วต้องดำเนินการขออนุมัติจากหัวหน้าสถานศึกษา เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วจึงจะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้

3.2 การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา

การปรับรายละเอียดของเนื้อหา ได้แก่ การเพิ่ม ลด ปรับ รายละเอียดเนื้อหา จากคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์ หรือคำอธิบายของรายวิชา ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไป การปรับหลักสูตรในลักษณะนี้ เป็นการดำเนินการต่อเนื่องจากที่ได้วิเคราะห์เนื้อหา คำอธิบายรายวิชามาแล้ว โดยต้องนำเอาผลการวิเคราะห์ในส่วนที่เป็นเนื้อหาวิเคราะห์หรือกว่าจากขอบข่ายเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้ นั้น ควรมีการเพิ่มเติมราย

ละเอียดของเนื้อหาอะไรบ้าง ทั้งนี้โดยการพิจารณาความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2539 : 11)

ขั้นตอนการปรับรายละเอียดของเนื้อหาหลักสูตร มีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

- 1) ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและคาบเวลาที่กำหนดให้ไว้ในคำอธิบายรายวิชา ในหลักสูตรแม่บท
- 2) กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะลด เพิ่ม หรือปรับจากประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์
- 3) นำเอารายละเอียดที่ได้จากข้อ 2 ไปปรับเข้าในโครงสร้าง ของเนื้อหาแต่ละกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาสำหรับจัดทำแผนการสอนต่อไป
- 4) พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เพิ่ม ลด หรือปรับนั้น

ในขั้นตอนการดำเนินงานดังกล่าว หลังจากโรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหาแล้ว ครูผู้สอนต้องดำเนินการขออนุมัติจากหัวหน้าสถานศึกษาก่อน เมื่อได้รับอนุมัติจึงนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ทั้งนี้ การขออนุมัติให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3.3 การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนที่โรงเรียนสามารถจะพัฒนาขึ้นมาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น สามารถกระทำได้หลายลักษณะ ดังที่กรมวิชาการ (2539 : 17-25) ได้ระบุไว้ดังนี้

- 1) หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอน รายวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะ มีเนื้อหาตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ
- 2) แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อการเรียนสำหรับผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะ และความแตกฉานในบทเรียน
- 3) หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอน ตามหลักสูตร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง สำหรับผู้เรียน ได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง อาจเป็นหนังสืออ่านนอกเวลา หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออุเทศหรือหนังสือส่งเสริมการอ่าน
- 4) คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร
- 5) คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารหรือหนังสือสำหรับครู และนักเรียนใช้

ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตาม
หลักสูตร

ขั้นตอนในการปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว สรุปได้ดังนี้

1) วิเคราะห์หลักสูตร ศึกษาจุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏ
อยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะการปฏิบัติ
เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้
อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2) สืบหาสื่อ เอกสารหรือหนังสือ ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ และ
คำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

3) วิเคราะห์สื่อ เอกสาร หรือหนังสือ ที่สืบหาได้ตามข้อ 2 เพื่อพิจารณาว่าสามารถนำ
มาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่ โดยใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

3.1) สมองจุดประสงค์ของหลักสูตร

3.1.1) มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบายรายวิชา

3.1.2) ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ

3.1.3) ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม

3.1.4) ส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

3.2) ความเหมาะสมของเนื้อหา

3.2.1) ถูกต้องตามหลักวิชา

3.2.2) ไม่ลำเอียง

3.2.3) เหมาะสมกับเวลาเรียน

3.2.4) ยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

3.3) ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา

3.3.1) เรียงลำดับเนื้อหาดี ไม่สับสน

3.3.2) อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย

3.3.3) ใช้ตัวอย่างประกอบเข้าใจได้ดี

3.3.4) ใช้ภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจ

3.4) การใช้ภาษา

3.4.1) ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา

3.4.2) กระชับรัด ไม่วกวน

3.4.3) ใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับระดับชั้น

3.5) กิจกรรมเสนอแนะ

3.5.1) มีคำถามหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์

3.5.2) มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ

3.5.3) มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

หลังจากที่โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับสื่อการเรียนการสอนแล้ว โรงเรียนต้องดำเนินการขออนุมัติจากหัวหน้าสถานศึกษา ก่อน เมื่อได้รับการอนุมัติแล้ว จึงจะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้

8.4 การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่

ในการจัดสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ โดยเนื้อหาวิชาที่จัดทำชิ้นใหม่นั้นต้องไม่ซ้ำซ้อนกับที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บทเพื่อให้สามารถนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นซึ่งมีแนวดำเนินการดังนี้

1) ประเภทของสื่อการเรียนการสอนที่โรงเรียนจัดทำ

1.1) สื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือเรียน หนังสือเรียนที่โรงเรียนจัดทำได้แก่รายวิชาหรือเนื้อหาที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นใหม่ และได้รับอนุญาตให้ใช้แล้ว หรือ รายวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี และเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้มีการวิเคราะห์แล้ว เห็นว่าจำเป็นต้องจัดทำหนังสือเรียน เพื่อให้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.2) สื่อการเรียนการสอนประเภทคู่มือครู แผนการสอน แนวการสอน หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด และสื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ โรงเรียนสามารถจัดทำขึ้นได้และนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมโดยอยู่ในดุลพินิจของผู้บริหารสถานศึกษา

2) ขั้นตอนการจัดทำสื่อการเรียนการสอน

2.1) ขั้นตอนเตรียมการ

2.1.1) วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร

2.1.2) วิเคราะห์ขอบเขตของเนื้อหาสาระ

2.1.3) พิจารณาคาบเวลาเรียน

2.1.4) วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

2.2) ขั้นตอนวางแผน

2.2.1) กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียนการสอน

2.2.2) กำหนดขอบเขต หัวข้อเนื้อหาสาระของสื่อการเรียนการสอน

2.2.3) จัดทำโครงร่าง ของสื่อการเรียนการสอน

2.2.4) เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่าง

ต้นแบบสื่อการเรียนการสอน

2.3) ยั้่นยกร่างต้นแบบสื่อการเรียนการสอน

2.3.1) ลงมือเขียนต้นแบบ ครั้งที่ 1

2.3.2) ลงมือทานต้นแบบ ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 และปรับปรุง

2.4) ยั้่นทดลองใช้ต้นฉบับสื่อการเรียนการสอน

2.4.1) ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คนแล้วปรับปรุง

2.4.2) ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอน

แล้วปรับปรุง

2.5) จัดทำต้นแบบสื่อการเรียนการสอนให้สมบูรณ์

3) เกณฑ์การพิจารณาจัดทำสื่อการเรียนการสอน

ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนของท้องถิ่น ควรใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้ ประกอบการพิจารณาจัดทำ

3.1) สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา

3.2) ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน

3.3) เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นของการเรียนรู้

3.4) เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน

3.5) ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

3.6) เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลัก

ศีลธรรมอันดี และความมั่นคงของชาติ

3.7) เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

3.8) ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้

3.9) ภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา

3.10) กิจกรรม (ถ้ามี) มีความเหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด

วิเคราะห์ วิจัย และส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4) การอนุมัติสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนที่โรงเรียนพัฒนาขึ้น ที่เป็นแบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู หรือคู่มือการเรียนการสอน เมื่อโรงเรียนพัฒนาขึ้นแล้ว สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนได้เมื่อได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารสถานศึกษา